

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

Македония е страна съ твърде разнообразна повърхнина. Многобройнитѣ ѝ планини, които се простиратъ въ разни посоки, както и многобройнитѣ рѣки съ притоцитѣ имъ, правятъ повърхнината на Македония твърде разнообразна и я подраздѣлятъ на множество подобласти, всѣка отъ които носи свое име. Броятъ на тѣзи подобласти достига до 50. Тѣзи подобласти по чисто орографски причини представляватъ нѣщо като географско цѣло, та поради това и населенята имъ се отличаватъ едно отъ друго както по своя типъ, носия и диалектъ, тъй и по занятие. Поради това изучаването природата, живота и миналото на всѣка македонска подобласть представлява наученъ интересъ и всичко каквото би се писало за тѣхъ, е приносъ къмъ географията и историята на Македония.

Една отъ многото македонски подобласти е *Боймѣя*, която се включва между два голѣми планински клона на Паякъ планина.

Тукъ, въ тази подобласть по Паякъ планина, се е развивала революционната борба на македонскитѣ българи съ такава епичностъ, се каквато тя се изрази и по другитѣ македонски подобласти. Изнасянето на тѣзи борби представлява приносъ къмъ революционната епоха отъ историята на македонския българинъ.

Тѣзи борби сж толкова поинтересни и по-сложни, защото нашата подобласть е най-прѣкия хинтерландъ на Солунъ, който, както за турцитѣ, тъй и за гърцитѣ, представляваше една най-важна етническа и военна база. Освенъ това, чрезъ Паякъ планина Солунъ и Солунското поле, както ще видимъ по-долу се свързватъ съ другитѣ подобласти въ сръдна и западна Македония. Поради това, налага се да се направи бѣгло описание на Паякъ планина, за да видимъ връзката ѝ съ другитѣ македонски планини и подобласти.

Паякъ планина.

Паякъ планина е най-южната отъ планинитѣ, които се простиратъ край дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Тя се обгражда на югъ и югоизтокъ отъ Солунското поле, на западъ отъ Ениджевардарското блато и Мъгленската котловина, на изтокъ отъ последния Вардарски проломъ и отъ Циганската клисура (ченгене боазъ), а на северъ тя се свързва съ Кожухъ и Нича планина. Съ последнитѣ планини тя се свързва съ северния си склонъ, който се именува *Скриена* и който къмъ сръдната е по-низкъ. Тукъ е седловината „Сархади-легенъ“, презъ която се минава отъ Мъгленията за Гевгелийската котловина и Горна Боймѣя, която се обгражда отъ Кожухъ, Градешката и Фурка планини. Чрезъ сжщия клонъ се навлиза въ Кожухъ и Нича, а оттамъ въ Мариовско, Леринското, Битолското и Прилепското полета.

На югъ Скриена се съединява съ други три Паячки клона: Паякъ, Погледъ и Гандачъ, които въ разни посоки постепенно се снишаватъ лъчестообразно къмъ съседнитѣ полета и котловини, та по такъвъ начинъ Паякъ планина се спуска къмъ Бѣломорскитѣ низини като сжщинска тераса, отдето се наблюдаватъ тѣзи низини, и доминира надъ тѣхъ. Планината е добре залесена съ широколистни букови, чемширови и кестенови гори. По нея има обширни и тлъсти пасбища, по които пасатъ многобройни стада отъ дребенъ добитѣкъ. Паякъ планина е изворъ на многобройни рѣки. Населена е до билото ѝ съ доста голѣми селища — главно български и нѣколко влашки. Само съ севернитѣ

Отпразднуването празника Богоявление въ гр. Леринъ презъ 1903 година. Хвърлянето на кръста въ Леринската рѣка.

склонове на Гандачъ сж разположени турски села, най-главни отъ които сж Маядагъ, Карасинанци и Махалитѣ. Обаче, селата по Погледъ и Паякъ и котловинитѣ между тѣхъ сж чисто български.

Между Гандачъ и Погледъ, които образуватъ една доста голѣма тригълна долина, е Долна Боймѣя, съ главенъ центъръ Гумендже и 30 села, отъ които 25 сж чисто български, едно смѣсно (турско-българско) и 4 чисто влашки.

Тукъ, въ долна Боймѣя, населението още презъ 1852 г. бѣ почнало борба съ гърцизма за национална еманципация — за българска черкова и училище.

Въ борбата си за църковно-училищни права това население прояви удивителна упоритостъ, въпрѣки жестокоститѣ, на които е било то подхвърляно отъ страна на грѣцкитѣ владци и тѣхнитѣ орждия, както и отъ страна на турското правителство и настанилитѣ се по Солунското поле неканени гости — арнаутитѣ. Тѣзи последнитѣ въ качеството си на селски бегове и субашии или като овчари бѣха станали истинска напасть за населението въ Боймѣя, малтретирайки го и ограбвайки го денонощно. Това положение на българитѣ го е революционизирало и на църковното си освобождение отъ грѣцката патриаршия то е гледало

като на предпоследенъ етапъ за политическото си освобождение. Това несносно положение е било причина, то да излѣчи изъ своята срѣда още въ началото на миналия вѣкъ, па и по-рано, народни защитници — хайдути, които сж бродили по Паякъ планина и сж отмѣщавали на золумджиитѣ турци. Такива хайдути тукъ сж върлували докъсно, до основаването на ВМРО, нѣкои отъ които тя привлѣче въ своитѣ редове, като нелегални работници.

Боймия е въ непосредно съседство съ столицата на Македония — Солунъ, дето презъ 1893 г.

прежде: „Хората около Екзархията гледатъ на носителитѣ на революционата идея като на *сепаратисти*. Но — добави той — ние не сме никакви сепаратисти, макаръ и да сме за автономията на Македония. Чрезъ автономията на Македония по-леко ще може да се постигне освобождението на българитѣ, които сж останали подъ турско робство.“ При раздѣлата ни му заявихъ, че предвидъ на това, че следъ 3–4 деня ще трѣбва да замина за Цариградъ, дето се учехъ, не ще ми е възможно да основа група въ града ни, а му обе-

Четата на Велешкия войвода Симеонъ.

се положиха основитѣ на Вжтрешната македонска революционна организация.

На следната 1894 г., нѣкои отъ учителитѣ въ Ениджевардарското класно училище вече бѣха посветени въ „дѣлото“ и членуваха въ ВМРО. На другата 1895 г., на 15. августъ, по случай храмовия празникъ, пристигна въ Гумендже Григоръ Мокревъ, учителъ въ класното училище въ Ениджевардаръ, съ когото въ продължение на тритѣ празнични дни имахъ възможность да се срещна нѣколко пжти. Преди да си замине, той ме хвана поддръжка и съ думитѣ: „ела бе черногорецо“, ме отведе въ стаята си, дето квартируваше. Тамъ той ме посвети въ дѣлото и ме покрѣсти, като ме задължи да работя между другаритѣ си, като добритѣ и буднитѣ ги организирамъ въ кржжочи. Въ сжщото време той ми направи следното преду-

щахъ това да направя въ Цариградъ между другаритѣ си.

На следната ваканция въ града вече заварихъ основано ядро, начело на което бѣха Ичко Катранковъ и Гоце Имовъ.

Съ последния често се срѣскахме и говорѣхме по дѣлото, размѣнявайки си книжки за четене. Помня, азъ му бѣхъ далъ книгата „Бащи и дѣди“, която остана у него, за да бжде прочетена отъ други.

Презъ м. февруарий 1897 г., основаниятъ кржжокъ въ Цариградската семинария по доносничество бѣ разкритъ и азъ съ петима другари бѣхъ изключенъ. Прибрахъ се въ родния си градъ, кждето главниятъ учителъ Александъръ Чакъровъ вече бѣше разширилъ кржжока въ града и вече бѣ посветилъ нѣкои селски учители.

(Следва)

Христо Шалдевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 3 (33)].

Следъ тримесечно стоене въ града, бѣхъ извиканъ въ Солунъ отъ Иванъ хаджи Николовъ, който знаеше сѣдбата ми. Тукъ той ме запозна съ Дамянъ Груевъ, Д-ръ Христо Татарчевъ, а съ Христо попъ Коцовъ, който учителствуваше въ Солунската гимназия, се познавахъ отъ Цариградъ, като бившъ мой учителъ. Въ книжарницата на Хаджи Николова стояхъ малко време. Единъ день Дамето ме повика и ми каза да отида да живѣя въ неговата къща и ми посочи една малка таванска стая, въ която се настанихъ и, въ която по-късно пренесохъ отъ Бошнакъ ханъ всички литографически материали за издаване на в. „Бунтовникъ“.

Презъ сѣщата 1897 г., Даме обиколи нѣколко села отъ нашата Боймѣя, гдето се извърши едно голѣмо събитие, което е епохално за революционното движение въ Солунско и частно за нашата Боймѣя. Апостолъ Петковъ Терзиевъ и Иванчо Орджановъ Карасулията, които дотогава бѣха нелегални и като хайдутѣ се движеха по Паякъ планина, бидоха посветени въ революционната организация отъ попъ Стаматъ Тончевъ и станаха нелегални членове на Организацията. Като такива тѣзи двамата дадоха силенъ тласкъ на революционното движение въ Боймѣя, особено Апостолъ, та животътъ и дейността на тоя старъ и опитенъ хъшъ е и историята на революционнитѣ борби въ тоя македонски кѣжъ.

Апостолъ Петковъ Терзиевъ е най-популярния и най-заслужилия деятель въ Боймѣя — дългогоди-

шенъ околийски войвода въ Ениджевардарско и защитникъ на политически и икономически поробенитѣ боимци, поради което е възпѣтъ въ народната пѣсенъ съ името „Ениджевардарско слънце“. Неговото име и дѣлата му ще заематъ съответно мѣсто въ историята на македонското освободително движение наравно съ голѣмитѣ интелектуални деятели въ това движение не като проповѣдникъ на освободителната идея, не като идеалогъ на движението, а като организаторъ и боевъ ратникъ, обхождащъ денонощно полскитѣ и планински Боимски села. Той бѣше неукъ, но притежаваше природенъ умъ и душевни добродетели. Всѣки, който се срещнѣше съ него, на първъ още погледъ въ лицето и очитѣ му четѣше доброта и благородство. По душа той бѣше добродушенъ, отзивчивъ, честенъ, справедливъ и безкористенъ; по темпераментъ — подвиженъ и храбъръ, а по усѣтъ — съобразителенъ и предвидливъ. Той странѣше отъ „ученитѣ“, които наричаше „чонголи“, не защото бѣгаше отъ свѣтлината на разума, а защото предпочиташе дѣ-

Ениджевардарскиятъ войвода Апостолъ Петковъ Терзиевъ

лата и практическитѣ решения предъ словоохотливостъта и страхливостъта.

Апостолъ Петковъ Терзиевъ е роденъ презъ 1870 г. въ с. Боймица. Той произлиза отъ рода Терзиеви, който е далъ мнозина буйни и темпераментни бойци при и преди освободителното движение. Борческия си духъ той закалилъ още като дете въ борбитѣ, които водилъ съ сѣселянчетата си турчета, както и отъ разказитѣ за подвизитѣ на най-

стария му братъ Митре — Паяшки хайдутинъ преди и следъ освобождението на България. Отзивчивата душа на Апостола не е могла да търпи и понесе надменността и деребействата на съселянитъ си турци и пришелицитъ арнаути и още младъ, презъ 1882 г., напусналъ кантонерската си работа по ж. п. линия Солунъ—Скопие и станалъ нелегаленъ хайдутинъ. Следъ като продалъ частъ отъ дребния си добитъкъ, съ полученитъ пари той закупилъ оръжие за себе си, брата си Тано и трима свои другари и почналъ да обикаля Боймията: да преследва деребеитъ турци и арнаути и да имъ отмъщава за золумитъ имъ. Отъ 1897 г. той вече действа като нелегаленъ членъ на ВМРО по статутитъ ѝ, застаналъ начело на седмочленна чета, която се състоела отъ него, братъ му Тано, братовчедъ му Антонъ, Михаилъ Попето, Антонъ Кьосето, Димитъръ Чавдаровъ и Атанасъ Карадупковъ. Къмъ тая чета временно се присъединявалъ и Аргиръ Манасиевъ, учителъ въ гр. Гевгели. Така се турило начало на четнишкия институтъ въ Боймията, който стана мощенъ факторъ за разширението на революционната организация средъ по-широкитъ народни маси и който улесни твърде много апостолската дейностъ на легалнитъ работници отъ ВМРО.

До 1897 г. Боймия бѣ посетена на два пѣти отъ Гоце Дѣлчевъ, а презъ същата година Дамянъ Груевъ, въ качеството си на училищенъ инспекторъ, обходи всички Боймски села, въ които имаше открити български училища. Презъ същата година Аргиръ Манасиевъ и Василь Чекаларовъ обходили планинскитъ Боймски села, въ качеството си на търговци на живъ добитъкъ, спрѣли сж се въ с. Баровица и турили основитъ на ВМРО въ това село, което нѣколко месеци по-късно било посетено и отъ Христо Чернопѣевъ.

Апостолско-организаторскиятъ периодъ на ВМРО заема времето отъ 1893 до 1900 г., а на много мѣста той продължи до 1902 г. Презъ това време Апостолъ Петковъ избѣгваше въоръженитъ стѣлкновения съ турската войска, освенъ когато е билъ заставянъ за това. Първата му грижа презъ това време била: да организира мѣстното население, посвещавайки повече хора въ революционната организация. За тази целъ той образува въ всѣко село ядра отъ най-преданитъ и вѣрни нему хора, чрезъ които действуваше върху другитъ и чрезъ които свободно се движеше отъ село въ село, по полето и планината. По такъвъ начинъ Апостолъ осѣя района си съ цѣла мрежа крѣжжози, хората на които по единъ или други начинъ действуваха и върху по-консервативнитъ елементи, по-упорититъ отъ които Апостолъ умѣло привличаше. Ще спомена за единъ характеренъ случай. Въ родното му село Боймица селянинътъ Петъръ Канинъ, като гъркоманъ, билъ отявленъ противникъ на българщината и революционната организация. Бидейки

хитъръ и лукавъ и чрезъ близкото си приятелство съ мѣстнитъ турски първенци, Петъръ Канинъ вършелъ деяния, заслужаващи строго наказание. Антонъ Терзиевъ, братовчедъ на Апостола и членъ десетникъ въ четата му, много пѣти е предлагалъ на Апостола да отиде съ едно отдѣление въ селото, за да го очисти. Апостолъ, обаче, винаги го възпрепятствувалъ и съветвалъ да чака, защото предвиждалъ, че съ убиването на Петъръ Канина ще се предизвика афера въ селото, отъ която щѣха да пострадатъ селянитъ и дѣлото, тъй като селото бѣше смѣсено — турско-българско, и при това българитъ бѣха раздѣлени на две партии: екзархисти и патриархисти. При това Апостолъ вѣрвалъ, че Петъръ Канинъ може да бѣде спечеленъ за рево-

На чешмата.

люционната кауза. На 29. августъ 1902 г., Апостолъ съ цѣлата си чета влѣзли въ селото и се настанили въ кѣщата на Пецо Кехая, когото пратили да повика Петъръ Канина. Въ отсъствието на стопанина на кѣщата, Апостолъ порѣчалъ на четницитъ си и ръководителитъ на селото да вършатъ това, което той ще извърши съ Петъръ Канина при пристигането му въ кѣщи. Когато очакваниятъ първенецъ следъ дълго колебание пристигналъ, Апостолъ го прегърналъ и разцѣлувалъ. Същото направили и другаритъ му. Следъ обикновенитъ приветствия, въ разговора Апостолъ сериозно му казалъ приблизително следното: „азъ зная какво вършишъ въ селото спрѣмо своитъ съселяни екзархисти и при това всичко вършишъ чрезъ турцитъ и за турцитъ, а не за християнитъ. Ти знаешъ, че презъ 1897 г., презъ гръцко-турската война, гърци и българи съ радостъ очакваха победата на първитъ. А сега ти заедно съ турцитъ работишъ противъ насъ и Организацията, която се стреми да извоюва свободата на всички и прогони турцитъ въ Мала Азия. Споредъ законитъ на Организацията ти отдавна трѣбваше да бѣдешъ убитъ. Не направихме това и нѣма да го направимъ, не защото се боимъ отъ тебе и турцитъ — както виждашъ четата е въ селото, а защото не искаме да проливаме братска кръвъ“. Силно разчувствуванъ, Петъръ Канинъ обещалъ на Апостола, че ще му бѣде вѣренъ работникъ и го поканилъ да отиде съ цѣлата чета въ кѣщата му, кждето

да покръсти всички гъркомани. И наистина четата на Апостола престояла два дена въ кжщата на Петъръ Канина, кждето били покръстени всички гъркомани. Заедно съ клетвата тѣ сж дали обещание, че нѣма да се крадатъ, че нѣма да се даватъ на сждъ въ турски сждилища и че ще се снабдятъ съ оржие и проче. Така Апостолъ постъпваше съ мнозина гъркомани, поради което нѣмаше лични неприатели въ района си. Нѣщо повече. Въ редоветъ на районната организация той имаше и турци, които му бѣха много добри и вѣрни работници.

връзкитѣ му съ влиятелни турци и правителствени лица въ Гумендженско, Ениджевардарско и Солунско, той можа да запази тѣзи групи, които следъ въстанието станаха гнѣзда на грѣцкитѣ андарты.

Въ лицето на докторъ Ангелаки организацията въ Боймѣя имаше единъ сериозенъ и опасенъ противникъ, поради което Апостолъ искалъ да се отърве отъ него. Първоначално, той прибѣгналъ къмъ легални срѣдства, като използвалъ връзкитѣ на Тано Янъковъ, вѣренъ неговъ куриеръ отъ гъркоманското село Крива. Последниятъ посѣветвалъ

Четитѣ, които презъ 1903 година участвуваха въ Преображенското въстание въ Одринско.

Тази негова тактика на отношения спрѣмо гъркоманитѣ не само, че омекоти взаимоотношенията между екзархисти и патриархисти, но и ги сближи, та въ навечерието на въстанието гъркоманитѣ бѣха останали незначителни групи въ нѣколко само села, главно въ Гумендже, с. Крива и с. Петрово.

Гъркоманскитѣ групички въ Боймѣйскитѣ села се поддържаха отъ докторъ Ангелаки Сакелариосъ. Този атински агентъ, макаръ и да нѣмаше никаква клиента, редъ години стоя въ Гумендже и даже се ожени за мѣстно полуграмотно момиче, за да служи, като добре платенъ агентъ и фанатизиранъ грѣкъ, на грѣцката пропаганда въ Боймѣя и цѣлото Солунско поле. Неговото стоене въ Гумендже бѣ продиктувано отъ интереситѣ на грѣцката пропаганда: да следи развоя на българщината и революционното движение въ непосредния хинтерландъ на Солунъ, да прѣчи чрезъ организиранъ шпионажъ и предателства на революционното движение, както и да крепи жалкитѣ останки на гърцизма въ Боймѣя. И наистина, благодарение на ловковѣстия и

доктора да напусне Гумендже, тъй като въ тоя край нѣма никакви гърци и усилията му ще сж напусто. Ангелаки не само, че не послушалъ съвета, ами се помѣчилъ да привлѣче на своя страна куриера, като му обещалъ материални блага. Тогава Апостолъ решилъ да се отърве отъ него и следъ неудачнитѣ нѣколко засади, които хитритѣ грѣкъ избѣгвалъ, Апостолъ порѣчалъ на трима легални работници: Тано Антоновъ Гумбенчевъ, Ичко Пѣевъ и Христо Пройчаковъ да го убиятъ въ града. На 30. ноемврий 1890 год., тримата го нападнали на улицата, отивайки си въ кжщи, и му нанесли нѣколко куршумни удари въ врата и гърдитѣ, обаче не смъртоносни. Следъ дълго цѣрене въ Солунъ и Атина, Ангелаки се завърна отново въ Гумендже, за да продължи своята пакостна мисия вече при нови по-благоприятни за грѣцката пропаганда условия при режима на Хилми паша. Тримата нападатели напуснаха легалния животъ и се присѣдиха къмъ четата на Апостолъ Петкова. (Следва).

Христо Шалдевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ-планина

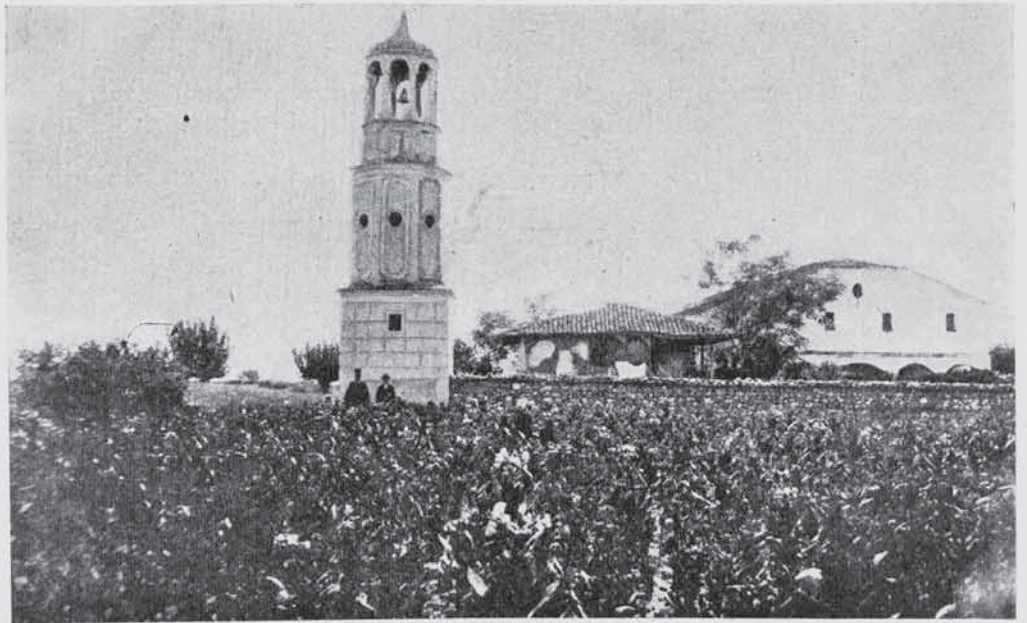
[Продължение отъ книга 4 (34)]

Апостолъ Петковъ Терзиевъ

Първото боево кърщение, като нелегаленъ организационенъ работникъ, Апостолъ Петковъ Терзиевъ получи презъ 1897 г. близо до с. Грубевци, дето случайно бѣ се срещналъ съ многоброенъ турски аскеръ, отиващъ отъ Солунъ за Гумендже. Съ малобройната си чета Апостолъ разгони турцитѣ, безъ да даде жертви. Това сполучливо сражение повдигна духа на населението въ цѣлата околия и прослави името му като опитенъ войвода. Оттогава, както четниците му, тъй и населението отъ Ениджевардарската околия и отъ Долна Боймиа добиха самоувѣреностъ въ благополучното изнасяне на освободителната борба и въ разгромаването на обширната, но разкапващата се турска империя. Презъ времето отъ 1897 год. до 1902 год. Апостолъ бѣше далъ редъ сражения около селата Геракарци, Либахово, Тушилово и други, съ които стана легендаренъ срѣдъ населението. На 2. декемврий 1900 г. Апостолъ имѣ голѣмо сражение край с. Горгопикъ, а на 24. мартъ 1901 год. въ с. Боймица само съ 14 свои момчета води едновременно сражение съ многоброенъ аскеръ и башибозукъ, пристигнали тукъ отъ Гевгели, Ениджевардаръ и Дойранъ. Сражението въ Боймица е станало поради предателство. На Великденски заговѣзни Апостолъ билъ въ с. Крива, кждето, между другото, трѣбвало е да изглади единъ споръ отъ семеенъ характеръ. Въ петъка, на православната седмица, той съ четата си пристигналъ въ родното си село, дето искалъ да се причести. Въ сѣбота, на Тодоровденъ, той останалъ въ селото, безъ да бжде обезпокоенъ отъ турцитѣ. Но на другия день, рано сутринята, при него дошелъ Мола Еминъ ага, неговъ приятель и куриеръ, и го предупредилъ, че е предаденъ, че многоброенъ аскеръ и башибозукъ пристигатъ отъ Ениджевардаръ, Гевгели и Дойранъ и че войниците, които охраняватъ гарата и моста на Вардара до селото, заедно съ башибозукъ обкръжили сж вече селото. Апостолъ, макаръ и да ималъ време и възможностъ да напусне селото и да се промъкне презъ слабия още кордонъ, но смѣтналъ за по-добре да остане въ селото до настѣпването на тъмнината, когато незабелязано и безъ да се узнаятъ диритѣ му да може да се изкубне отъ ржцетѣ на врага. И затова решилъ презъ деня да даде сражение вътре въ селото. При това четата му била раздѣлена на две части, които презъ нощта квартирували въ две различни махали: едната въ кжщата на баба Динковица Маказчиева, въ горната махала, а другата — въ кжщата на Христо Мишевъ, начело съ Апостоловия братовчедъ и десетаръ Антонъ Ивановъ, въ центра на селото. Преди още да влѣзатъ въ разбирателство, дветѣ отдѣления отъ турскитѣ полицейски патрули,

както и войницитѣ и башибозукътъ почнали да обискирватъ кжщитѣ въ селото.

Презъ време на обиска една група отъ турскитѣ войници, водена отъ селския гъркомански свещеникъ Ринчевъ, се упжтила къмъ кжщата, въ която квартирувалъ Апостолъ съ частъ отъ четата си. Той имъ открилъ огънь и сражението се почнало още сутринята. При първия още залпъ падналъ убитъ свещеникътъ и двама войници. Другото отдѣление отъ четата, като чуло пушечната стрелба, начело съ отдѣльонния си началникъ Антонъ Ивановъ, упжтило се къмъ горната

Училището, черквата и камбанарията въ Ениджевардарското село Горгопикъ.

махала, къмъ кжщата, сиречь, въ която квартирувалъ Апостолъ съ другаритѣ си, но било посрещнато съ стрелба отъ засада. Опитало се да се върне обратно въ кжщата, но понеже портитѣ били вече затворени, при опита да прехвърли дворовата стена и се прибере въ двора, нѣколко души четници били ранени: едни леко, други тежко. Сражението се почнало и се водило отъ дветѣ отдѣления и траяло презъ цѣлия день, безъ да бждатъ допуснати турцитѣ да приближатъ кжщитѣ, въ които били четниците. Вечерята, при настѣпването на нощната тъмнина, дветѣ отдѣления се събрали и, незабелязани отъ войницитѣ и башибозука, успѣли да се промъкнатъ презъ кордона и да се оттеглятъ въ Паякъ-планина.

Въ това сражение четата е дала 5 жертви, отъ които трима убити: Тано Петковъ Терзиевъ, братъ на Апостола, Атанасъ Н. Тодевъ, секретаръ на четата, и Димитъръ Чавдаровъ, и двама ранени: Ичо Проичаковъ и Мицо Матракулята. Ранениятъ Мицо билъ заловенъ отъ турцитѣ и при разпита не изказа нищо, а Ичо Проичаковъ бѣ скритъ отъ населението и изпратенъ въ Солунъ на лѣчение. Тукъ той бѣ заловенъ отъ турската полиция и затворенъ въ Едикуле, кждето се помина отъ полученитѣ рани. Отпосле се узна, че четата била предадена отъ гъркоманитѣ на село Крива.

На Ичо Пипчевъ и Туше Бакаловъ, който, съз-

навайки вината си, бѣха избѣгали -- единиятъ въ Солунъ, а другиятъ въ Гумендже, наказанието имъ мина само съ изгаряне на кжщитѣ имъ.

Боймичкото сражение произведе силно впечатление срѣдъ населението и народниятъ рапсодъ го възпѣ въ стихотворна форма. То и до днесъ се възпѣва отъ населението въ Ениджевардарската околия.

Въ сжщата година избухнаха Баялската, Гевгелийската, Дойранската, Тиквешката, Ениджевардарската и голѣмата Солунска афери, които причиниха голѣми бедствия на населението въ Солунския вилаетъ: мнозина отъ първитѣ хора на Организацията и населението бѣха заловени и хвърлени въ Солунския затворъ Едикуле, а после бѣха изпратени на заточение въ Мала Азия. Между

тѣхъ бѣха и членоветѣ отъ Централния комитетъ на ВМРО: Христо Матовъ, Д-ръ Христо Татарчевъ и Иванъ Хаджи Николовъ. Изпращането на затворниците на заточение остана паметно за Солунското гражданство: минавайки по главната улица и кея, всички съ ентусиазмъ пѣха революционната пѣсень: „Живъ е той, живъ е...“ и други. Сжщитѣ афери принудиха мнозина интелигентни хора, като Аргиръ Манасиевъ, Григоръ Ивановъ, Кочо Колищърковъ, Христо Далкалъчевъ и др., да станатъ нелегални, а сжщо предизвикаха голѣмо раздвижване на турскитѣ войски въ вилаета, та зимуването на мѣстнитѣ чети въ районитѣ имъ бѣ рисковано, поради което Апостолъ заедно съ четниците си и забѣгнаха селени замина на почивка въ България. (Следва). Христо Шалдевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 5 (35)]

Последнитѣ три-четири години преди Илинденското въстание, особено годината 1902, сѣ били години на усилено въоръжаване на македонското население, години на особено повдигнатъ революционенъ духъ. Бойнитѣ материали за Юго-западна Македония се доставяха откъмъ Бѣломорието чрезъ специални организационни работници и разни емисари отъ разни вѣри и народности. Още рано презъ пролѣтѣта войводитѣ, които се намираха на почивка въ България, започнаха да заминаватъ за районитѣ си: Аргирѣ Манасиевѣ за Гевгелийско, Григорѣ Ивлновѣ за Кукушко, Павле Конииковски

съ пунктовъ началникъ Ичко Гошковѣ. Най-после той замисли да създаде и укрепи втора своя военна база въ Ениджевардарското блато, освенъ тази въ Паякъ-планина, кждето, следъ смъртѣта на помощника му Павелъ Конииковски, последователно построи редъ колиби, въ които почна да складира оржжие и храни и въ които можеха да почиватъ заболѣли четници. Тѣзи колиби следъ въстанието станаха важна база и опора противъ нападенията на грѣцкитѣ андарты и турския аскеръ въ борбата имъ противъ Организацията и изобщо противъ българщината въ Македония.

Младежи отъ Ениджевардарското село Боемица.

за Поройско, Кръстьо Българията за Тиквешко, Михаилъ Попето за Воденско, Михаилъ Герджиковъ за Димирхисарско (Битолско), а Апостолъ Петковъ за Ениджевардарско. Иванчо Карасулията, който бѣ привлѣченъ отъ върховиститѣ, остана въ България и по-късно замина за Гевгелийско съ обектъ да се наврѣтва съ четата си въ покрайнинитѣ на съседнитѣ околии: Кукушката, Дойранската, Тиквешката и Ениджевардарската. Михаилъ Попето и Кръстьо Българията, поради предателство отъ страна на каракачани, били открити и скоро се върнали въ България. Апостолъ остана въ района си презъ цѣлата година и се бѣ предалъ на усиленъ работа. Презъ тая година той заедно съ Павле Конииковски пристѣпи къмъ масово покрѣстване на населението въ цѣлата Боймѣя и Вардарията, а по-късно и въ Сланицата; изпрати въ Солунъ секретаря си Кочо Колищърковъ заедно съ членове отъ околийския комитетъ да искатъ отъ Централния комитетъ оржжие за въоръжаване на околията и разпредѣли последната на четири райони съ пунктовѣ: 1. с. *Грубевци*, съ каналъ отъ Солунъ за Ениджевардаръ и Воденъ и обратно и съ пунктовъ началникъ Захарий Гѣоревъ, 2. с. *Крива*, съ каналъ отъ Ениджевардаръ за Гевгели и обратно съ пунктовъ началникъ Стоянъ Д. Янѣковъ, 3. с. *Тумба*, за полскитѣ села къмъ Вардаръ съ пунктовъ началникъ Трайо Петковъ и 4. гр. *Гумендже*, който служилъ за връзка на поменатитѣ пунктовѣ,

За построяването на колибитѣ въ Ениджевардарското блато дългогодишниятъ работникъ и другаръ на Павле Конииковски, а после и на Апостолъ Петкова, Христо Бинчаровъ отъ с. Карайотица, разказа ми следното: „Следъ смъртѣта на Павле, на когото бѣхъ дългогодишенъ куриеръ, Апостолъ ме извика въ с. Крушаре, въ кждата на Дине Тжповъ. Той ме разпита за положението на Сланицата въ организационно отношение и когато му казахъ, че цѣлата Сланица още не е организирана и че въ Орумлъка се появили грѣцки андартски чети, каза ми да му направя часъ по-скоро една колиба въ блатото, подобно на приготвената за Павле, заедно съ братята си и други работници. Колибата за една седмица вече бѣше

готова въ мѣстността „Оджова-дема“. Когато това съобщихъ на Апостола, той изпрати на лѣчение и почивка въ нея шестима свои другари-четници. Четниците скоро оздравѣха и ги заведохъ при войводата имъ. Тогава той ми заповѣда да построя втора колиба на по-скрито мѣсто. Такава бѣ построена въ мѣстността „Кара-Чуфка“ и почна да се именува „Джамли-колиба“, тѣй като имаше стѣклени прозорци. Така последователно следъ въстанието бѣха построени редъ колиби въ землищата на селата Зорбата, Киркалово, Постолъ, Голото село, Пласничево и Карайѣтица и бѣ завладѣна по-голямата частъ отъ блатото, та турцитѣ и грѣцитѣ следъ въстанието и следъ хуриета не можаха да ни изпждятъ отъ него“.

Но 1902 година е година и на тежко изпитание за революционното движение въ Македония. Върховниятъ комитетъ въ България, който бѣше се засилилъ твърде много и въ редоветѣ на който бѣха влѣзли мнозина емигранти македонци отъ разни съсловия, въодушевяванъ сждо отъ високъ патриотизъмъ — освободението на Македония, но действащъ по-стария пжтъ на великобългарското разбиране, напусна позицитѣ си на спомагателна организация на освободителното македонско движение и почна активно да се мѣси въ вътрешнитѣ работи на ВМРО и да води своя политика: той почна да вербува свои привърженици и последователи за своята политическа идеология изъ срѣ-

дата на нелегалнитѣ македонски работници, които за малко време отиваха въ България на почивка, и чрезъ тѣхъ, безъ да се иматъ предвидъ лошитѣ, пакостнитѣ последици за освободителното движение, тури си за задача да овладява периметри отъ територията на ВМРО, въ които да действува самостоятелно, съгласно своята политика.

Както споменахъ, върховиститѣ бѣха успѣли да привлѣкатъ на своя страна Иванчо Карасулията, когото изпратиха въ Гевгелийско съ назначение да влияе въ съседнитѣ революционни околии. Следъ него пристигна новъ агентъ на върховизма — Атанасъ Орджановъ Петровлията, чичо на Иванчо Карасулията, съ осемъ души добре въоръжени свои другари. Той изпратилъ известие до селянитѣ въ с. Бозецъ да бждатъ готови, защото въстание щѣло да се вдигне. Населението почнало да негодува, защото при покръстването му Апостолъ подобно нѣщо не имъ бѣше казалъ, та решили да изпратятъ куриеръ до войводата, за да му обади за агитациитѣ на Атанасъ Орджанова. Сжщиятъ куриеръ се завърналъ съ нареждане отъ Апостола населението да мирува и да не се тревожи.

Въ сжщото време съединенитѣ чети на Апостола и Аргиръ Манасиева обградиха четата на Атанасъ Орджанова въ с. Бозецъ, обезоръжиха я и, безъ да се прибѣгне до кървопролитие, изпратиха я по каналъ въ България.

Следъ тоя инцидентъ Аргиръ Манасиевъ получилъ известие, че въ района му се появила четата на полковникъ Янковъ, който, на пѣтъ за Костурско, спрѣлъ се въ Кожухъ-планина и агитиралъ за въстание. Аргиръ замина за района си, а Апостолъ назначи среща съ Иванчо Карасулията. Срещата бѣ опредѣлена да се състои на 28. юний въ

Паякъ-планина, край влашкото село Ливада, и въ тая среща двамата войводи се споразумѣли да действуватъ съгласно нарежданията на Централния комитетъ на ВМРО. Но тукъ тѣ били предадени отъ Ливадски овчари, та на 23. с. м., на Гандачъ планина, дали съвмѣстно сражение съ многоброенъ турски аскеръ. Въ това сражение дветѣ чети разбиха турската войска, безъ да дадатъ отъ своя страна нито една жертва.

Споразумението на двамата войводи спаси населението въ планината и полето отъ агитациитѣ на върховиститѣ за въстание. Само селото Тушимъ бѣше се подало на тия агитации и презъ есенъта всичкитѣ му жители заедно съ добитѣка бѣха се оттеглили въ непристъпнитѣ мѣстности на Кожухъ-планина. Турцитѣ не преследвали и не влѣзли въ сражение съ тушимци, а само заели изпразненото имъ село. Следъ нѣколко дни подвездитѣ и разбунтувалитѣ се селяни почнали да се върщатъ и да се предаватъ на турцитѣ. Последнитѣ пуснали ги въ кжщитѣ имъ, безъ да имъ правятъ нѣкакво зло, като наказали само инициаторитѣ на бунта. Така се обяви и така завърши Тушимското „въстание“, за което населението отъ близкитѣ български села винаги говорѣше съ шеговитостъ. Но въпрѣки водевилния му характеръ, Тушимското „въстание“ е едно доказателство, че македонскитѣ българи въ навечерието на Илинденското въстание бѣха обхванати отъ високъ патриотизъмъ и повишенъ революционенъ духъ. И това състояние на духоветѣ застави мнозинството отъ легалнитѣ и нелегалнитѣ дейци, делегати въ Солунския конгресъ, да взематъ решение за обявяването на Илинденското въстание.

(Следва)

Христо Шалдевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 6 (36)]

Настъпни епохалната и велика за македонското освободително движение 1903 година, презъ която недостатъчно въоръженото македонско население, опирайки се преди всичко на своя високъ революционенъ духъ и на коравитѣ си мишци, се реши на Илинденъ да обяви общо въстание и да заяви на своя вѣковенъ потисникъ, както и на европейскитѣ държавници и общественици, че е време да се даде свобода на Македония, да се приложи 23. членъ отъ Берлинския договоръ.

Но населението въ много околии не бѣ въоръжено и тукъ то не можеше и не биваше да въстане масово. Не бѣ въоръжено то и въ Боймията и Паякъ планина, въ Вардарията и Солунското поле. Презъ пролѣтътъ Апостолъ повторно изпрати секретаря си заедно съ двама членове отъ околийския комитетъ до Централния комитетъ въ Солунъ, за да иска оръжие за района си и да го въоръжи. Но и сега, както и миналата година, отпуснаха му се само нѣколко десетки пушки „гра“ и револвери, които бидоха разпредѣлени между милиционеритѣ въ подрайонитѣ, като най-много се дадоха на Грубевския пунктъ — 27 пушки. Въ сѣщото време Апостолъ бѣ наредилъ предъ Ржководното тѣло въ Гумендже да му се приготвятъ, по представенъ образецъ, нѣколко десетки тенекии и бирени шишета, за да бждатъ напълнети съ експлозивъ и се пригодятъ за бомби. Тенекиитѣ били приготвени отъ тенекеджията Пено Димоилковъ и заедно съ биренитѣ шишета били изпратени въ с. Петгъсъ.

Съгласно наредбата на Централния комитетъ, въ района на Апостолъ Петковъ, както и въ много други райони отъ Вардаръ, както и въ всички околии отъ Вардаръ, се препоръчаша само партизански действия на засиленитѣ съ милиция мѣстни чети.

Задачата на четитѣ на невъоръженитѣ околии бѣ да кжсатъ телеграфнитѣ жици, да развалятъ желѣзопѣжнитѣ линии и мостове по тѣхъ, да спъватъ движението на влаковетѣ чрезъ атентати, да нападатъ мѣстнитѣ турски гарнизони, та чрезъ това да се препятствува на турската войска да се централизира въ Югозападна Македония, дето бѣ решено въстанието да бжде масово. Тази задача Апостолъ Петковъ заедно съ Иванчо Карасулията изпълни

блѣсково. Въ предварителната среща, която Апостолъ и Иванчо Карасулията имаха съ съседнитѣ войводи, Апостолъ се противопоставилъ на предложението на другаритѣ му, населението отъ селата по Паякъ и Кожухъ планини да въстане масово, по съображения, че въ такъвъ случай би се попрѣчило на партизанскитѣ действия и би се затруднило проводолствието на засиленитѣ чети, които при мируването на селата свободно биха се движили отъ село въ село.

Въ надвечерието на въстанието Апостолъ съ специални мобилизационни писма до ржководителитѣ въ селата Тумба, Грубевци и Гумендже предписва каква работа да извършатъ съ милиционеритѣ и групитѣ четници въ районитѣ си срещу Илинденъ. Така на Тумбенския ржководителъ предписва заедно съ милиционери отъ Боймица и съседнитѣ села да подпомагатъ атентаторскитѣ групи отъ четитѣ на Сава Михайловъ и Аргиръ Манасиевъ, предназначени да разрушатъ желѣзопѣжната линия и мостоветѣ по нея отъ моста на р. Вардаръ при станция Гумендже до Гевгели; на Грубевския ржководителъ се предписва заедно съ милиционери да скжсатъ телеграфнитѣ жици и съборятъ телеграфнитѣ стѣлбове между Ениджевардаръ и Вардарския мостъ до с. Куфалово; а на Гумендженския — да му изпрати четири решителни момчета отъ града, които ще му сж потрѣбни за бждеща акция срещу мѣстния турски гарнизонъ въ Гумендже.

На 19. юлий пунктовииятъ началникъ на Грубевския районъ Захарий Гьоревъ съ 20 души милиционери, съгласно нареждането на войводата, нощно време разкжса телеграфнитѣ жици и събори телеграфнитѣ стѣлбове на нѣколко мѣста между Ениджевардаръ и с. Куфалово и още сжщата нощъ съ другаритѣ си се прибира въ Корнишорската планина при четата на Апостола, дето единъ день преди това бѣ пристигнала и Кукушката чета на Кръстьо Асеновъ.

Следъ сражението въ с. Постоларе (Кукушко) на 16. юлий и опожаряването на селото отъ турцитѣ, Кръстьо заедно съ засилената съ милиционери чета се прибира въ Паякъ планина и край с. Корнишоръ се срѣща съ Апостолъ. Тукъ двамата войводи се съгласяватъ да действуватъ съвмѣстно въ Апосто-

ловия районъ и на 19. юлий вечерята било осветено околийското боево знаме въ селската черква. Но въ сжщото време Кръстьо решава да се вѣнчее съ дошлата съ него Кукушка учителка Ана Николова Малешевска. Навѣрно, желанието му е било да свърже вѣнчалния си обрядъ съ голѣмитѣ събития, които тепърва, отъ 20. юлий нататѣкъ, имало да се развиятъ. Недоволството отъ тоя вѣнчаленъ обрядъ се изразило въ масовото напускане на черквата отъ четниците му, между които почнало да се шушука: „Ние оставихме женитѣ си, а той намѣри за мунасипъ сега да се жени“. Помощниците

известно време, докато се прибере оржие отъ района, за да се въоръжатъ пристигналитѣ невъоръжени милиционери, причислени къмъ четата, които иначе биха били само бремене на четата. При това положение на духоветѣ и при това положение на въоръжението, къмъ 20. юлий, когато трѣбваше да се почнатъ партизанскитѣ и атентаторски акции въ района, сериозна акция бѣ невъзможна. А такива трѣбваше да се предприематъ, за да се задържатъ по мѣстата имъ мѣстнитѣ гарнизони и да се препятствува на правилното движение на влаковетѣ по желѣзопѣжната линия Солунъ — Скопје. Преди

Градъ Гумендже.

му Трайко Гьотовъ, Гоно Бигилинъ, Насо Гошевъ и др. следъ това почнали открито да негодуватъ и да му възразяватъ. Схващайки положението, Кръстьо имъ заявява, че ще ги напусне и заедно съ другарката си се упѣтва къмъ Гевгелийско и Кожухъ планина. Но следъ него били изпратени двама четници отъ Кукушката чета, които го убили, когато е почивалъ съ съпругата си. По-късно това убийство било разгледано отъ революционенъ съдъ въ Кожухъ планина подъ председателството на Аргиръ Манасиевъ, въ който съдъ двамата четници-убийци били осъдени, като единиятъ отъ тѣхъ, Мицо Доновъ, билъ екзекутиранъ, а другиятъ, К. Таноровъ, е билъ обезоръженъ и изпратенъ въ България.

Следъ убийството на Кръстьо Асеновъ четата му се разпокжсала, а духътъ и дисциплината на Апостоловитѣ четници се разколебали. При това, мнозина отъ придошлитѣ милиционери били безъ всѣкакво оржие, поради което потрѣбно е било

всичко, Апостолъ се освобождава отъ известенъ баластъ отъ невъоръжени милиционери, които още при пристигането имъ върща ги по домоветѣ имъ; освобождава се и отъ нѣкои десетки отъ Кукушката чета и на 28. юлий съ четата си трѣгва за с. Крива, за да нападне намиращия се тамъ турски гарнизонъ, състоещъ се отъ 30 души войници. Отъ приближени мѣстни гъркомани, обаче, войницитѣ узнаватъ за пристигането на четата въ селото и се прибиратъ въ Гумендже, като съ тѣхъ заминаватъ и гъркоманитѣ Ичо Пипчевъ, Икономъ Димитъръ Шеновъ и Ичо Пулковъ. Пристигналата въ селото чета залавя само ненадежнитѣ гъркомани Тано Караджовъ и Гоно Младневъ, които убива, а кжщитѣ на Ичо Пулковъ, Ичо Пипчевъ и Икономъ Димитъръ Шеновъ изгаря. Изплашеното отъ репресии отъ страна на турската войска мжжко население последва четата при оттегляването ѝ отъ селото, но Апостолъ имъ казва да се върнатъ и да отидатъ въ Гумендже и обадятъ, че

презъ нощта пристигна Апостолъ съ многобройна чета, уби нѣколко селяни, изгори нѣколко кѣщи и страхъ ни е да се приберемъ въ селото.

Въ сѣщия денъ презъ нощта отдѣление отъ четата на Сава Михайловъ, подпомогнато отъ милиционери отъ с. Боймица, напада и прогонва стражата при голѣмия мостъ на Вардара до станция Гумендже и съ динамитъ разрушава желѣзопѣтната линия на нѣколко стотини метра разстояние и възпира движението на влаковетъ за известно време.

Отъ с. Крива четата слиза къмъ политъ на Паякъ планина, кждето Апостолъ подготвя нападение на Гумендженския гарнизонъ. Въ четата му сж изпратенитъ отъ Ржководното тѣло трима неподготвени атентатори: Иванъ Гюргинъ, Гоно Кривен-

Четникътъ Ламбо Илиевъ Мурговъ отъ Охридското село Велгощи.

чевъ и Ичко Катранковъ, съ кѣито почти едновременно отъ града заминаха и милиционеритъ, досега легални работници: Иванъ и Ичо Димокенчеви, Димитъръ попъ Ичковъ, Ичко и Трайо Троеви, Дино Пройчяковъ, Мино Манолевъ, Ичко Бойчевъ, Ичко и Пено Мевчокови, Гоно Кбосевъ, Мино Азърговъ и нѣколко още души, въоржени съ ножове, и само нѣколко души съ револвери. Срещу 2. августъ четата заема височинитъ при мѣстността „Бѣлата прѣстъ“, подъ която е разположенъ града, и срещу която е „Калугерската нива“ на метоха Свети Георги, въ помѣщенията на който квартируваха главнитъ сили на мѣстния гарнизонъ — кавалерийскитъ отрядъ. Тримата момчета атентатори съ по 2 бомби биватъ изпратени въ града съ назначение: единиятъ, Иванъ Гюргинъ, да хвърли бомби въ кавалерийската казарма при метоха; вториятъ, Гоно Кривенчевъ, да хвърли бомба въ мюдурлука, а Ичко Катранковъ да хвърли тоже бомба въ църковния голѣмъ ханъ срѣдъ града, кждето квартируваха пехотинци. Обаче, отъ тримата атентатори само Иванъ Гюргинъ успѣва да хвърли бомба въ градината на метоха и да нарани нѣколко коня. Ефектътъ отъ хвърленитъ бомби бѣ доста голѣмъ:

войската дълго време не можа да се окопоти, докато най-после зае главнитъ входни за въ града улици и мѣста. Въ това време четата обстрелваше града и още въ тъмно се оттегли въ планината, безъ да бжде преследвана отъ турцитъ, които презъ всичкото време презъ нощта не намѣриха за умѣстно да стрелятъ.

Следъ оттегляването на четата въ планината, Апостолъ раздѣля многобройната си чета на нѣколко части, водени отъ негови помощници, а самъ той съ 63 свои другари се спуска къмъ полето. На 9. септемврий, край с. Рамна той се среща съ едно турско отдѣление отъ 110 войници и открива сражение, въ което турцитъ биватъ прѣснати, като четата дава само една жертва. Това сражение накарва Апостола да се върне въ планината, дето на 12. октомврий на Гандачъ планина заедно съ четата на Иванчо Карасулията иматъ голѣмо сражение срещу 1200 души турски аскеръ, а общото число на четниците е било 130 души. Два дена следъ това, на 14. септемврий, Апостолъ само съ шестима свои другари се сражава съ турски отрядъ отъ 80 души при „Голата чука“, надъ село Крива. На 10. октомврий пакъ на Гандачъ планина Апостолъ заедно съ четитъ на Иванчо Карасулията и Георги Гьотовъ има голѣмо сражение. Това сражение е било поискано отъ самитъ войводи, които предизвестили Ениджевардарския и Гевгелийския каймаками. Тукъ четитъ сж чакали три дни докато пристигнали турскитъ войски отъ Гевгели, Ениджевардаръ и Гумендже. Поражението на турската войска тукъ, особено на кавалерията, която настѣпвала откъмъ Гумендже, е било таково, че съ месеци не се позволявало на мѣстното население да приближи полесражението.

Следъ голѣмото Гандачко сражение, по-голѣмата частъ отъ милиционеритъ били разпуснати да си вървятъ по домоветъ си. На 21. ноемврий Апостолъ слиза въ с. Радомиръ, дето остава 24 души отъ четата си на почивка, подъ началството на своя помощникъ Христо Бабански. Тия четници били забелязани отъ случайно минаващъ куцовлахъ, който ги обадилъ на властитъ въ Ениджевардаръ. Пристигналиятъ оттамъ аскеръ завързалъ сражение съ четниците въ самото село, но тѣ успѣли да се изтеглятъ благополучно, безъ да дадатъ една жертва. Аскерътъ за отмъщение изгорилъ кѣщитъ, въ които четниците квартирували.

Съ останалитъ нѣколко четници Апостолъ отишелъ въ полското село Оризарци, за да накаже жителя на сѣщото село Танасъ Алъровъ, едно, защото той бѣше злоупотрѣбилъ повѣренитъ нему организационни суми, предназначени за покупка на оржжие, и второ, защото съ предателствата си бѣше предизвикалъ голѣмата ноемврийска Гумендженска афера.

Танасъ Алъровъ бѣше донесълъ на властитъ, че ржководителътъ на комитета въ Гумендже е Ичко Тошковъ и че въ него се намира цѣлата архива. Властитъ залавятъ последния, а той следъ нанесения му побой призналъ, че е ржководител на пункта и че архивата на комитета се намира въ кѣщата му. Но благодарение на решителността и съобразителността на малолѣтния му внукъ Зарикъ Тошковъ, цѣлата архива бива изгорена преди пристигането на стражата въ кѣщи, та броятъ на заловенитъ и арестувани граждани се ограничава само на 70 души. (Следва)

Христо Шалевъ

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 7 (37)]

Всички арестувани биватъ заведени презъ Ениджевардаръ въ Солунъ и хвърлени въ Едикуле. Следъ направеното следствие едни били оправдани, а други осждени по на нѣколко годишенъ затворъ, но скоро били освободени поради обявената амнистия. При връщането имъ по домоветѣ населението отъ цѣлия градъ излѣзнало да ги посрещне по най-тържественъ начинъ. Това обстоятелство говори, че и при неудачността на въстанието патриотичниятъ и революционниятъ духъ на населението изобщо не бѣ пониженъ. Изневѣриха само отдѣлни малодушни личности, които отъ първи работници после станаха орждия на турската властъ или на гръцката пропаганда, поради което работата на нелегалнитѣ и легални ръководители вече се усложнила повече.

Апостолъ Петковъ по интуиция схваща положението и решава да остане въ района си, за да поддържа духа на населението му въ организационно отношение. Той даже влиза въ схватка съ турския аскеръ, за да покаже своето присъствие срѣдъ населението. Така, на 2. май 1904 г.,

той съ четата си устройва засада на войсково отдѣление край с. Мандалево, разпрѣсква го, като убива нѣколко души, между които юзбашията и коня му. Съ сжщата цель — поддържането духа на населението и застѣгането на организационнитѣ тѣла, районътъ на Апостола презъ пролѣтътъ на 1904 г. бива посетенъ отъ Дамянъ Груевъ, съпроводенъ отъ Христо Чернопѣевъ и Дяконъ Евстатий.

*

Следъ Илинденското въстание работата на легалнитѣ и нелегални работници и голѣми водачи значително се усложнява. Огромната турска армия, която бѣ концентрирана въ Македония за потушаването на въстанието и репресиитѣ, които тя извърши презъ време на потушаването му, показа и на водачитѣ и на въстаналия народъ, че турската държава не е оная овехтяла и разнебитена сграда, която, както си представляваха мнозина, само отъ ритниците на разбунтувалитѣ се потиснати народни маси ще бжде срината. Вѣрно е, че Илинденското въстание наложи на общественото

мнение въ Европа една интервенция на великитѣ сили, подписали Берлинския договоръ, а най-заинтересуванитѣ по македонския въпросъ държави — Русия, Австро-Унгария и Англия, следъ като изработиха Мюршегскитѣ реформи, решиха да реорганизиратъ жандармерията въ Македония. По-късно държавнитѣ глави на Русия и Англия при срещата имъ презъ м. юний 1908 г. въ гр. Ревелъ решиха да се даде автономно управление на Македония. Назначаването на двамата цивилни агенти и настаняването на европейскитѣ жандармерийски офицери

ментъ у интелектуалнитѣ сили на македонското движение липсваше строго обмисленъ планъ за водене външната политика на движението и, въобще, липсваше идея за такава политика у мнозина. Направенитѣ сондажи и предложения отъ Христо Матовъ и Д-ръ Христо Татарчевъ при срещата имъ съ единъ държавникъ на една велика сила, който поради Шипченскитѣ тържества бѣ пристигналъ въ България преди Илинденското въстание и който пожела да узнае минималнитѣ искания на Организацията, за да се направятъ нужнитѣ постѣпки

Четата на приказния македонски войвода Коста Попето, родомъ отъ Гевгелийското село Смоквица.

по райони въ Македония, както и обособяването на тая турска провинция въ отдѣлна финансова единица следъ флотската демонстрация предъ Дарданелитѣ, безпорно е една голѣма придобивка на Илинденското въстание: зората на свободата вече бѣ се появила на македонския хоризонтъ. При това, настаняването на европейскитѣ жандармерийски офицери въ Македония бѣ едно условие, което обуздаваше явнитѣ произволи на турската администрация спрѣмо населението въ Македония или най-малко тия офицери констатираха вършенитѣ отъ турцитѣ и чуждитѣ пропаганди произволи и злосторничества. Поради това, при тоя важенъ исторически моментъ, за хората отъ върховетѣ на Организацията се изискваше по-голѣма сплотеностъ, единомислие и единоействие въ воденето на политиката на македонското освободително движение. За съжаление, въ тоя върховенъ исторически мо-

въ Цариградъ за приложението имъ, се таксуваха отъ Гьорче Петровъ и другаритѣ му като лично мнение и постѣпки на двамата македонски общественици, а не като такива на Организацията. Представеното изложение за положението въ Македония на въпросното лице бѣ осъдено и отречено отъ конгреситѣ на Сѣрската, Прилепската и Струмишката околии, които сжщевременно се обявиха въ опозиция на Матова и Татарчева. Даме Груевъ, който следъ въстанието бѣ останалъ въ Македония да поддържа духа на населението и да преорганизира разоренитѣ и полуразоренитѣ македонски околии, съ своя проникателенъ умъ и тънъкъ усѣтъ долови важността на момента и значението на интервенцията на великитѣ сили, и затова съ специално окръжно до всички македонски околии, като запознава ръководителитѣ съ тая интервенция, предписва имъ, какво да иска населението въ всѣки кон-

кретенъ случай. Съдържанието на това окръжно представява основа на външната и вътрешната политики на Организацията при настъпилитъ нови условия въ македонското освободително движение. За съжаление тая основа не можа да се приложи системно и обширно. Следъ въстанието по-големата частъ отъ интелектуалнитъ водачи на македонското движение се прибраха въ България на почивка. Събрали се въ София, вмѣсто да обединятъ усилията си въ служба на движението, водими отъ суета и честолюбие, раздѣлятъ се на фракции. Поч-

Четници отъ четата на войводата Коста Попето (Отлѣво къмъ дѣсно): Коста Арабаджиевъ, Василь Катинъ, Лямо Комаровъ.

ватъ се взаимни ежби и вербуване на свои хора, които, изпращани въ вътрешността на Македония, почватъ да създаватъ разни „исти“ и да цепятъ народа. Чрезъ това тѣ не само че подпомогнаха засилването на чуждитъ пропаганди въ Македония, противъ които населението тукъ водѣше нѣколко десетилѣтния героична борба, ами и създадоха едно истинско безначалие вътре. Презъ 1905/906 год., Одринскиятъ окръженъ комитетъ, въ който членувахъ заедно съ Петъръ Васковъ и Петъръ Андреевъ, не бѣ въ връзка съ Централния комитетъ; презъ 1906/907 г., като председателъ на Скопския окръженъ комитетъ, не получихъ нито едно писмо или окръжно отъ сѣция. Напротивъ, за околійски войводи се изпращаха отъ София отъ тая или оная фракция по единъ или по двама въ една и сѣща околия, въ която действуваха по даденитъ имъ отъ съответнитъ изпращачи инструкции. Пристигналитъ войводи не зачитаха не само мѣстнитъ ръководни тѣла, но и своитъ заварени въ околията нелегални другари.

Това смѣтно време и време на вътрешно безначалие бѣ използвано отъ главния инспекторъ на Македония, Хилми паша, реформаторската дейностъ на когото почиваше върху правилото: „раздѣляй и владѣй“, и, за да омалоуми българщината въ Македония, обяви покровителството си на сръбската и гръцката пропаганди. На северъ той покровителствуваше и фаворизираше сръбската пропаганда, нелегалнитъ банди на която, при явно и прикрито съдействието на турската администрация, жандармерия и войска, постепенно и успѣшно ширѣха своитъ завоевания по Овче-поле, Порѣчието и Азотъ, като добиха куража не само да нападнатъ въоръженитъ сили на Организацията, ами стигнаха и до дрзкото нападение и пленяване на патриарха на ВМРО — Дамянъ Груевъ. На югъ Хилми паша и цѣлата турска властъ фаворизираше пѣкъ гръцката пропаганда, която, чрезъ андартскитъ си банди, които свободно се разхождаха по селата и градоветъ въ Южна Македония, се нахвърли върху българското население тукъ, за да го омалоуми и прибере отново въ лоното на гръцката Цариградска патриаршия. Тѣзи банди, подкрепяни отъ турската властъ, презъ планинитъ Докса, Дурла, Нича, Паякъ, Кожухъ и Бѣласица постепенно проникваха на северъ и стигнаха до Пелагония, Мариово, Струмишко и Петричко. Изобщо, Хилми паша, чрезъ подхранване апетититъ на гръцката и сръбската пропаганди, за смѣтка на българщината въ Македония, успѣ да сближи турския полумесець съ християнския кръстъ на гърци и сърби противъ българския кръстъ, безъ да подозира, че съ това той подготви почва за прокарване на бждещата сръбско-гръцка граница въ Македония.

При това положение на нѣщата, Апостолъ Петковъ Терзиевъ, който бѣше заминалъ въ България да зимува, разочарованъ отъ това, което ставаше въ София, още презъ зимата, презъ м. февруарий 1905 год., решава да се прибере по-скоро въ района си. Разочарованието на народния герой е изразено отъ народния рапсодъ въ следното стихотворение-пѣсень, което се предаваше отъ уста на уста:

— „Следъ отиди малкъ въ страна свободна,
Пакъ се завръщамъ въ своя край роденъ.
Не ща да търпя дума обидна
За идеала великъ — народенъ.
Видѣхъ азъ всичко въ тая София
И знамъ какво тя въ себе съдържа.
Тукъ би трѣбвало да се убия!
Ахъ, тукъ се всичко свето ругае...
Азъ пакъ отивамъ между народа,
Кръвта си съ него за да пролѣя.
За тамъ азъ мисля, за тамъ копнѣя.“
Съ такива мисли, планове свети
Тръгва Апостолъ съ млади момчета
И посрѣдъ зима, студове люти
Мажки подхваща съ турци борбата.
— „Некъ е свидетель село Боймица,
Какъ шепа хора — тринайсе души —
Хиляди аскеръ — наши душмани —
Нѣматъ куража да ни одушатъ..
Отъ моя куршумъ, динамитъ и ножъ
Всичко е въ трепетъ. Солунъ се тресе:
Чуди се, мае, нищо не знае,
Новъ ли Калоянъ стенитъ блѣска?
Царъ Самуилъ ли отъ Прѣспа иде?
Или новъ Марко отъ Прилепъ иде?“
И тѣй, следъ тоя ураганъ бѣсень,
Разби Апостолъ гжсти засади.
Затуй му пѣе народа пѣсень,
Затуй го славятъ стари и млади.

(Следва)

Христо Шалдевъ.

Изъ революционнитъ борби въ Паякъ планина

[Продължение отъ книга 9 (39)]

На 11. февруарий 1905 год., Апостолъ съ чета си минава границата откъмъ Осогово едновременно съ заминаването на Сава Михайловъ. Къмъ края на месеца, дветъ чети сж въ с. Богданци. А на 28 с. м., на пътя за Аржанското езеро, тѣ сж въ село Смолъ, където биватъ забелязани отъ овчари арнаути, които своевременно обаждатъ на Гевгелийския каймакаминъ. Последниятъ заедно съ началника на мѣстния гарнизонъ разпореждатъ да се обгради цѣлата Смолска мѣстност съ войска и башибозукъ, които постепенно стѣснявали кордона. Съединенитъ чети се окопаватъ на два близки до селото хълмове и на 1. мартъ се почва неравна борба между 42-ма четници и цѣлъ полкъ турска войска, подпомогната отъ многоброенъ башибозукъ отъ съседнитъ турско-юрушки села. Сражението е траяло цѣлъ день. Въпрѣки юначната борба и отбрана, всички четници биватъ избити. Тукъ остави коститъ си и войводата Сава Михайловъ, родомъ отъ Гевгели. Следкато изстрелялъ всичкитъ си патрони за да не падне живъ въ рѣцетъ на турцитъ, той се самоотравя чрезъ стрихнинъ. Апостолъ бил раненъ на нѣколко мѣста и само той съ единъ свой четникъ успѣва да се промъкне презъ кордона и следкато пренощувалъ въ една изоставена овчарска колиба, успѣва да се прибере въ Аржанското езеро, гдето продължително се е лѣкувалъ.

Още напълно неоздравѣлъ, Апостолъ Петковъ заминава за района си, дето му предстоеше усилена работа: преорганизиране на района и борба на два фронта: борба съ турци и борба съ гърци. За да стегне района си и въ организационно отношение, Апостолъ Петковъ назначава за ръководители въ всѣко село най-дейни и нему предани хора, на които съобщилъ и псевдонимитъ имъ. На последнитъ той възложилъ да организиратъ часъ по-скоро въ всѣко село милиция, която е била задължена да се явява на помощ на чегата, когато последната е въ сражение съ турска войска или грѣцки андарти.

За издрѣжката на четниците си, които раздѣлилъ на нѣколко десетки, действащи въ означени подрайони, Апостолъ опредѣлилъ организационенъ данѣкъ въ пари и натура. Така търговцитъ на пашкули, вино и др., споредъ състоянието си, плащаха отъ 20 до 60 лири; кеханитъ скотовъдци били задължени да отдѣлятъ 2% отъ дребния си добитѣкъ: овци и кози, които образуваха организационния стада, отъ вълната на които се приготвяваха дрехи, япанджаци, фанели, чорапи и навои на четниците; отъ едритъ земевладѣлци — беговетъ той нареди да се взиматъ зърнени храни, които се смिलाха въ организирани воденици, като брашното се складираше въ опредѣлени пунктове по Паякъ планина и по колибитъ въ Ениджевардарското езеро. Най-после, Апостолъ избира и доурежда втората своя военна база — Енидже-

вардарското блато. За тази целъ той увеличи броя на колибитъ въ езерото на 10, като чрезъ това овладява цѣлото блато и издига бойни крепости предъ Урумлука, отдето на югъ се простира грѣцкия елементъ край Солунското и Бѣломорското крайбрѣжие и отдето грѣцкитъ андарти, подпомагани отъ турцитъ следъ въстанието, почнаха да проникватъ на северъ къмъ Сланицата, Вардарията, Боемията и Паякъ планина.

Главенъ центъръ на грѣцката пропаганда въ Южна Македония до и следъ въстанието бѣше Солунъ. Тя имаше свои адепти въ околнитъ градове: Струмица, Гевгели, Гумендже, Ениджевардаръ, Воденъ и Костуръ. Въ стремежа си да овладѣе Паякъ планина и да я направи своя база, тя бѣше се насочила къмъ Гумендже, дето живѣеше единъ отъ нейнитъ ръководители и вдѣхновители — поменатиятъ докторъ Ангелаки Сакелариосъ. Благодарение на последния, въ Гумендже, с. Крива и с. Петрово можаха да се запазятъ по-значителни гъркомански групи, които следъ въстанието, явно покровителствувани отъ турцитъ, станаха гнѣзда на андартски банди, като къмъ последнитъ се зачислиха и мѣстни гъркомани. Когато на Великденъ 1904 год., презъ м. априлъ, Апостолъ бѣ откритъ въ с. Корнишоръ, заедно съ турската войска противъ четата заминаха и значителенъ брой гъркомани отъ Гумендже и поменатитъ села. Оттогава тѣ и още много други гъркомани образуваха андартска милиция, като на всички участващи въ нея се плащаше пребогато. Андартската банда въ Гумендже презъ сжщата 1904 г. бѣ засилена съ още двама атински бабаити — Кочо и Яни, които явно се движеха въ града и, покровителствувани отъ турското правителство, се предадоха на провокации, злодеяния и звѣрства, на каквито сж способни само гърцитъ, когато задъ гърба си чувствуватъ силна опора. Така тѣ почнаха да изкореняватъ младитъ лозя и черничевы дръвчета на българскитъ екзархисти — стари грѣцки прийоми; да изгарятъ воденицитъ, като тѣзи на Дино хаджи Георгиевъ, Маянчеви, Севини, Стаматови и др.; да убиватъ срещани насаме извънъ града възрастни и маловъзрастни, каквито сж: Яно Тенинъ, хаджи Гого Гилинъ и др. А за да докажатъ своето геройство, андартитъ-убийци трѣбвало е да представятъ отрѣзанъ прѣстъ, ухо, носъ на жертвата си, за да получатъ опредѣленото възнаграждение отъ 5 лири за убитъ българинъ. Срещу Лазаровденъ сжщата година грѣцката андартска мафия въ Гумендже устрои следната афера: понеже дворѣтъ на българското училище е откритъ отъ западната страна, промъкватъ се нощно време оттукъ нѣколко бандити, изкачватъ се на тавана на училището и въ една кошница оставатъ нѣколко бомби и писмо.

(Следва).

Христо Шалдевъ.

Изъ революционната борба въ Паякъ планина

[Продължение отъ книжка 9 (39)]

Въ писмото се казваше, че бомбитѣ сж предназначени да бждатъ хвърлени въ казармитѣ при метоха, въ мюдюрлука и въ гръцкото училище и после съобщаватъ на мюдурина и коменданта на войската. Предупредени за всичко, властитѣ изпращатъ пристава съ нѣколко души стражари въ българското училище. Тукъ бѣ донесена и стѣлба, която приставътъ я постави на това мѣсто, дето бѣ поставена кошницата съ бомбитѣ, и, още недоизкачилъ се на тавана, почналъ да вика: „кърмѣзи ямурта“ (червени яйца), за да бжде чутъ отъ насѣбралитѣ се тукъ учители, учителки и деца отъ прогимназията и основното училище. Веднага следъ това бидоха заловени всички учители и 30 души първенци граждани и изпратени въ Ениджевардаръ, а оттамъ въ Солунъ, обвинени въ съзаклетничество и бунтарство.

При следствието и разглеждането на дѣлото, обаче, после до доказа, че авторитѣ на писмото не сж българи, а гърци, тъй като въ него явно личели всички фонетически особености на българския езикъ, които не се поддаватъ на единъ грѣкъ при изговарянето или написването имъ, че това е шантажъ отъ грѣцка страна и всички арестувани бидоха освободени.

Презъ м. юний с. г. Мино попъ Христовъ, прибирайки се въ кжщи и минавайки по главната улица на града, бива посоченъ отъ сжщата банда на единъ войникъ като най-голѣмъ *асия* и последниятъ презъ бѣлъ день замѣрва съ пушката си да го убие въ момента, когато той прескочи прага на пжтнитѣ врати на кжщата си.

За да се преорганизира и засили и въ военно отношение грѣцката пропаганда, презъ м. септември 1905 г. отъ Солунъ бѣ изпратенъ за помощникъ на докторъ Ангелаки воененъ инструкторъ Яни Пецула, снабденъ съ пълномощия, позиви и други книжа. За пристигането му въ Гумендже, обаче, четата бѣ уведомена своевременно отъ Солунъ. Презъ това време Апостолъ отсъствуваше отъ района си. Въ полето го замѣстваше неговиятъ братовчедъ Андонъ Терзиевъ съ десетката си, а въ Паякъ планина — Христо Бабянски. Първиятъ въ деня, когато Яни Пецула пристигна на Гумендженската станция, му устрои засада въ мѣстността „Роатъ“, между селата Боймица и Горгопикъ и го залови живъ. Заловениятъ бѣ обезоръженъ и укриванъ въ полскитѣ села, докато намѣренитѣ въ него книжа бидоха преведени отъ грѣцки на български и следкато се узна мисията му, четата реши да го обеси на единъ яворъ край гр. Гумендже. Народътъ възпѣ тоя подвигъ на мѣстната чета съ следната пѣсенъ:

„Грѣцки андарти гордо се фалаятъ,
че ще изтрѣбятъ българско племе.
Но щомъ тѣ паднатъ в'български ржце,
тогазъ изпитватъ юнашко сърдце.
Тамъ до Гумендже, на Чикарчийца,
на дърво яворъ грѣкъ е обесенъ,
за да разбератъ гърци и турци,
че в'наша земя не щемъ ги, не щемъ...“

(Следва).

Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина

[Прополжение отъ кн. 4 (44)]

Гърцитѣ оставатъ поразени отъ това и озлоблението имъ противъ българитѣ се увеличава: увеличаватъ и засилватъ своитѣ нелегални кадри въ Орумлука и почватъ систематически да настѣпватъ на северъ къмъ Ениджевардарското езеро, къмъ Сланицата, Боймиата и Паякъ планина; увеличаватъ и своята шпионска мрежа, която е въ пълна услуга на турцитѣ; засилватъ сѣщо и терористическитѣ групи въ Гумендже, Петрово, Бозецъ и Боймица. Изкореняването на лозя и черничевы дръвчета, както и изгарянето на воденици, търла и нападенията върху българи екзархисти се засилватъ.

Нѣколко дни преди Мала Богородица (21. септември 1905 г.) водителитѣ на градската андартска чета Кочо и Яни срѣдъ многолюдния площадъ въ Гумендже стреляха противъ Хаджи Тано Зариновъ и го раниха на нѣколко мѣста. Въпрѣки показанята на очевидци мѣстната властъ не си направи трудъ да залови намиращитѣ се и скрили се въ града лица. При това явно покровителство на андартитѣ отъ страна на турската властъ, гражданитѣ се решаватъ да протестиратъ предъ Хилми паша и европейскитѣ представители въ Солунъ по единъ по-внушителенъ и демонстративенъ начинъ. За тази целъ, съгласно взетото решение въ тайното заседание на старейтѣ, станало въ черковнитѣ килии презъ богослужението, 30 души по-първи граждани заминаха за Солунъ, а около 200 души —

въ Ениджевардаръ за поплакъ и протестъ. И дветѣ депутации заявиха на надлежнитѣ мѣста и лица, че золумитѣ и терорътъ на грѣцкитѣ андарты и нехайството на правителственитѣ хора достигнаха до такава степенъ, че животътъ и имотитѣ имъ сѣ изложени на явна опасностъ и че при това положение не имъ е възможно да се върнатъ по къщитѣ си. Хилми паша успокои депутацията и обеща да издири виновницитѣ. Обаче, това не попрѣчи, щото сжщитѣ лица следъ нѣколко само месеци въ градската чаршия да стрелятъ денски противъ Мино Икономовъ, съ целъ да го убиятъ.

Подобенъ тероръ андартитѣ проявяваха и въ селата Петрово, Бозецъ и Боймица, дето имаха свои групи и последователи — гъркомани, скжпо плащани отъ грѣцкия въ Солунъ консулъ Сотираки. Така избрали за своя база въ полето с. Петрово, грѣцкиятъ владика и грѣцкиятъ консулъ въ Солунъ Сотираки подкупватъ стария селски свещеникъ Божинъ Арабаджиевъ, преселенъ отъ с. Аматово, както и селянитѣ Христо попъ Ивановъ и други, които образуватъ гъркоманска група. На 2. юний 1904 год., на Петдесетницата при богослужението Никола Божиновъ Лапордовъ почва да чете апостола на български. Старииятъ свещеникъ Божинъ веднага застава на Божитѣ врата и високо казва на четеца и богомолцитѣ: „четенето апостола на български е схизма, осждена отъ великата църква“, и заповѣдва на Христо попъ Ивановъ да го чете на грѣцки. После и той прочелъ Евангелието на

грѣцки. Следъ отпуска на черквата селянитѣ, повече отъ 100 души, се събиратъ въ училищния дворъ, повикватъ свещеника и искатъ обяснения отъ него, защо си позволи да служи въ черквата по грѣцки. Той имъ отговорилъ, че ако служи на български, щѣлъ да бжде афоресанъ отъ грѣцкия владика, на което селянитѣ му отговорили да не се поддава на тия грѣцки хитрини и лукавства и да не цѣпи селото на екзархисти и патриархисти. Свещеникътъ не само, че не се вразумява, но почва да отива често въ чисто грѣцкитѣ села въ Орумлука край Кара-Азмакъ. Селскиятъ ржководителъ Атанасъ Орджановъ, като се добралъ до сведения отъ вѣрни нему хора отъ с. Кангаличъ, че Петровския старъ свещеникъ е въ връзка съ грѣцката чета, която се навъртала въ кангаличката частъ на

Блаже Кръстевъ, Крушовски войвода, роденъ въ с. Бирино (Крушовско) презъ 1873 год., убитъ на 31. май (ст. ст.) 1911 година.

Ениджевардарското блато и често канилъ андартитѣ да дойдатъ въ Петрово, за да накажатъ „дебелоглавитѣ“ българи, съобщава това на районната чета. На 7. декември 1904 г., въпросниятъ свещеникъ пакъ отива въ кангаличкото блато на среща съ грѣцкия войвода, който му обещава, че следъ нѣкой другъ день ще пристигне съ момчетата си въ селото. Селскиятъ ржководителъ донесълъ за тая среща на подвойводата Андонъ Терзиевъ, който замѣствалъ Апостолъ Петковъ и решава да убие както свещеника, така и неговитѣ съмишленици и орждия на грѣцката пропаганда. За тази целъ той заедно съ 7-на четници заминава за Петрово и на 9. декември вечерта е вече въ селото. Залавя свещеника, Димитъръ Алъровъ и Христо и Атанасъ Карастоянови, извежда ги извънъ селото и ги наказва съ смъртъ.

Въ това време, когато Андонъ Терзиевъ е билъ извънъ селото, дочули се пушечни изстрели отъ къмъ с. Бозецъ, което се намира на 5 километра отъ Петрово. Това сж били изстрели на турско деврие, което стреляло срещу грѣцката андартска чета, която се е състояла отъ 90 души и която отъ деврието била взета за българска. Изгубила посоката поради даденитѣ отъ турското деврие изстрели, андартската чета, водена отъ куриера Хр. Пулковъ, заедно съ 10 товара оржжие и патрони, могла е да стигне с. Петрово едва на съмване. Селото било обсадено, а грѣцкиятъ капитанъ съ куриера и нѣколко свои момчета въ недѣля сутринята на

10. декемврий влиза въ селото и съ помощта на селскитѣ гъркомани по списъкъ, който ималъ въ чантата си, залавя 33 души селяни и ги подкарва вързани съ вжжета извънъ селото. Споредъ списъка си той потърсилъ още двама селяни: Христо Зографовъ и Мицо Ат. Орджановъ, които трѣбвало да бждатъ заловени и за които се знаело, че сж скрити въ селото.

Почнало се претърсване на селото, което траяло до пладне, когато отъ срещната страна въ селото пристигнала турската потеря отъ с. Бозецъ, състояща се отъ 30 войника. Авангардътъ на потерата се среща съ поставенитѣ на постъ андарты

Костадинъ Николовъ-Динката, роденъ на Спасовъ-день 1878 год. въ с. Куманичево, Костурско, починалъ на 12. юлий 1924 год.

и се почва престрелка, въ която двама андарты биватъ убити, а останалитѣ избѣгватъ въ селото и отиватъ при другаритѣ си на срещната страна на селото. Юзбашията съ деврието влиза въ селото и извиква селскитѣ кметове — българския и гъркоманския. Но понеже последниятъ билъ при андартитѣ, при него се явилъ само българскиятъ кметъ Иванъ Башаевъ, който му разправя за станалото въ селото, както и за това, че гръцката чета е многобройна и заловила 33-ма селяни, които искала да убие. Юзбашията изпраща кмета при гръцкия капитанъ Георги, който съ 5-ма андарты билъ на западната страна на селото. Следъ срещата гръцкиятъ капитанъ отива при заловенитѣ и ги довежда при юзбашията, на когото, посочвайки ги съ прѣстъ, казалъ, че това сж всички комити. Юзбашията го похвалява за юначеството му и му казва, че всички комитаджии ше бждатъ избити, само че ще трѣбва да се уведоми вилаетската управа и се получи разрешение за това. Но вмѣсто разрешение, много-

бройни войски отъ Солунъ, Ениджевардаръ и Гумендже обкръжаватъ Петрово заедно съ намиращата се въ него андартска чета, обезоръжаватъ андартитѣ и вързани съ вжжета всички ги завеждатъ въ Солунъ, като селянитѣ биватъ освободени.

Въ свръзка съ убийството на гъркоманския свещеникъ и тримата гъркомани заловени и заведени били въ Солунъ Христо и Божинъ Зографови, Атанасъ, Иванъ и Божинъ Орджанъ Божкови, Мицо и Василь Орджанъ Атанасови, Мицо и Дѣлчо Чентеклиеви, Кольо Алъровъ, Сотиръ и Начо Сколеви, обвинени като ятаци на комититѣ, били хвърлени въ затвора Еди-куле. Следъ 7 месеци всички бидоха освободени по липса на доказателства.

Но нѣколко месеца следъ това изковава се въ селото нова афера. Иванъ Кехая, който вече бѣ миналъ на гръцка страна, съ знанието на мѣстния жандармерийски приставъ, стѣкмява писмо съ нелегално съдържание, ужъ написано отъ секретаря на българската чета, въ което му се предписвало да не бжде противъ Божинъ Зографовъ и Кольо Алъровъ, които били хора на комитета: първиятъ — селски ржководител, а втория — куриеръ. По поводъ на това писмо двамата отново биватъ арестувани и изпратени въ Солунъ. Но по застъпничеството на униитския епископъ Епифани следъ 3 месеци биватъ освободени.

Покровителствувани отъ мѣстния жандармерийски чаушъ, гъркоманитѣ отъ с. Петрово организиратъ терористическа група за избиване на повиднитѣ българи. Тая група, която бѣше въоръжена съ гръцки пушки и се числеше къмъ турското деврие, почна да тероризира мѣстното българско население въ селата отъ горна Вардария. Така, тая уби Атанасъ Орджановъ, Атанасъ Столевъ и Траянъ Чентиклиева, а баща ѝ Мило раниха; изгорѣха кжщата на Мичко Оризарски, прогониха отъ селото Божинъ и Христо Зографови. Тази група продължи своитѣ злодѣяния до 1908 г., бидейки покровителствувана отъ турското правителство и турското деврие и действайки като частъ отъ последното.

Въпрѣки голѣмитѣ усилия и изразходването на грамадни материални срѣдства, гръцката пропаганда не можа да овладѣ Паякъ планина и оттукъ да действа по-успѣшно въ Гевгелийско и Струмишко, въ Мъгленско и Мориовско. Гумендже, Петрово, Бозецъ и Боймица презъ всичкото време на гръцкиятѣ усилия останаха изолирани гръцки свѣрталища срѣдъ организирани българи селски и градска българска маса. Защото, докато до 1903 г. Апостолъ не обръщаше особено внимание на вѣрската принадлежностъ на селянитѣ въ района си и се държеше коректно спрямо патриаршиститѣ, следъ въстанието, като му станаха ясни целитѣ и действията на гръцката пропаганда, той нареди, всички селяни чрезъ колективни заявления да минатъ подъ ведомството на екзархията и да се бойкотиратъ отъ българитѣ търговцитѣ гъркомани и турци. Като резултатъ на тая мѣрка пазаритѣ въ Ениджевардаръ и Гумендже за известно време бѣха спрѣни, а после, когато бѣха пуснати, селянитѣ търгуваха само отъ търговци екзархисти и посочени отъ Организацията търговци турци. Съ тази мѣрка Организацията посочи на гъркомани и турци своята сила и мощъ и ограничи своитѣ противници само въ лицето на явнитѣ и тайни органи на гръцката пропаганда и турската властъ въ поменатитѣ 4 селища.

Христо Шалдевъ